

Wie kust het slapend PI-potentieel wakker?

Tekst: Marc Broere
Beeld: Selma Zijlstra

Het particulier initiatief (PI) is niet klein te krijgen; het neemt nog steeds in omvang toe en zijn fondsenwerving stijgt sneller dan die van grote organisaties, blijkt uit nieuw onderzoek van Sara Kinsbergen. Toch is er amper contact tussen deze vrijwillige hulpinitiatieven en de professionele ontwikkelingssector. Is het tijd voor kennismaking en voor erkenning van het PI als volwaardig lid van het maatschappelijk middenveld? Een dubbelinterview met Sara Kinsbergen en Betteke de Gaay Fortman.

Betteke de Gaay Fortman aan het bureau, Sara Kinsbergen staand met linnen tas

Het is de maandag nadat Sara Kinsbergen haar nieuwe onderzoek heeft gepresenteerd tijdens het zestigjarig jubileum van Wilde Ganzen. We zijn bijeengekomen in het kantoor van de Karuna Foundation. Door de grote ramen heb je prachtig uitzicht op het Sonsbeekpark in Arnhem, het grootste stadspark van Nederland. Het regent hard en het waait flink. Beide dames laten beleefd doch resoluut doorschemeren dat ze de fotosessie na het interview liever binnen dan buiten doen.

Allebei zijn ze originele en kritische denkers binnen de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking, met een behoorlijke staat van dienst.

Betteke de Gaay Fortman is directeur van de Karuna Foundation, een organisatie die in 2007 is opgericht door de Arnhemse bouwondernemer René aan de Stegge. Karuna zet zich in voor het verbeteren van de levenskwaliteit van kinderen met een beperking en voor preventie van vermijdbare handicaps. Hiervoor heeft de organisatie een volgens De Gaay Fortman 'bewezen kosteneffectief en duurzaam model' ontwikkeld dat Inspire2Care heet en dat lokale overheden in Nepal stimuleert zelf zorg te dragen voor mensen met een beperking en handicaps bij kinderen te voorkomen. Het model wordt sinds 2014 opgeschaald naar een heel district in Nepal en inmiddels ook – deels – gedupliceerd in sommige landen door

organisaties als de Leprastichting en andere, lokale ngo's. Eigenlijk is het een voorbeeld van een particulier initiatief (PI), dat doorgroeide naar een toonaangevende professionele organisatie met twee betaalde krachten, maar nog alle kenmerken van kleinschaligheid heeft.

En Sara Kinsbergen is misschien wel *Miss PI*, het wetenschappelijke gezicht van al die honderdduizenden Nederlanders die betrokken zijn bij kleinschalige hulpinitiatieven in de wereld. Scherp, kritisch en met een groot gevoel voor humor, maar vooral strijdend voor erkenning van het PI als volwaardige actor binnen de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking en het maatschappelijk middenveld.

Eenmaal aan het woord is ze met haar aanstekelijke Vlaamse

tongval nauwelijks te stoppen, zoals over haar nieuwe onderzoek. ‘Ik vind het fascinerend om te zien dat het PI in omvang een grote en vooral blijvende speler is’, zo steekt ze van wal. ‘Het is geen eendagsvlieg gebleken, die even kwam kijken en toen ter ziele ging. Pl’s zijn er nog steeds, maar moeten hun plaats bevechten, dat ze óók bestaansrecht hebben binnen de wereld van internationale samenwerking. Ik zie dat veel grote ontwikkelingsorganisaties en ook het ministerie ervan wegkijken. Ze krijgen een ongemakkelijk gevoel van het PI, want ze weten niet wat ze ermee aan moeten.

“We hebben geen mandaat om met ze samen te werken”, zeggen mensen op het ministerie. “Ze zijn zozeer versnipperd, dus met wie moeten we werken?” zeggen ze bij grote ontwikkelingsorganisaties. Men bedenkt veel excuses om er niets mee te moeten doen. Ik denk dat je daar overheen moet stappen en elkaar de hand moet aanreiken om te kijken wat je voor elkaar kunt betekenen.’

‘Van de gevestigde orde heb ik nooit een nieuwsgierige vraag gehad’

Betteke de Gaay Fortman luistert aandachtig en knikt: ‘Ik herken wat Sara zegt. Ook ik ben van mening dat het PI van grote toegevoegde waarde is. In Nepal zijn veel particuliere initiatieven actief. Wat ik kan zien is dat ze ook omarmd worden door de lokale bevolking en lokale overheden omdat hun activiteiten werkelijk ten goede komen aan de doelgroep. Ook voor de Nederlandse bevolking zie ik hun meerwaarde. Als ik op een verjaardagsfeestje of borrel zeg dat ik directeur ben van een ontwikkelingsorganisatie, moet ik me meteen verdedigen. Maar als ik dan zeg dat we klein en anders zijn, zijn mensen ineens enthousiast.

‘Voor ons gold ook dat we jarenlang niet serieus werden genomen door de gevestigde orde. We kregen zelfs kritische vragen over ons bestaansrecht. Waarom moesten we per se een eigen stichting zijn en konden we onze activiteiten niet onderbrengen bij een grote organisatie? Toen we zijn doorgroeid, kwamen onze activiteiten ook internationaal in de schijnwerpers te staan – dat was een omslagpunt bij grote Nederlandse organisaties. *Die timmeren hard aan de weg*, zag je ze denken. Er leek een zeker ongemak te zijn om met ons in gesprek te gaan.

‘Ik heb van de traditionelere ontwikkelingsorganisaties nog geen nieuwsgierige vraag gehoord. “Wat doen jullie precies, en hoe?” Of: “Wat doen jullie anders? Met wie werken jullie samen in Nepal?” Niets van die strekking; dat vind ik zo opvallend... In Nepal deelde ik toevallig eens een hotel met een aantal directeuren van Nederlandse ontwikkelingsorganisaties. Een stuk of vijf vrouwen, allemaal van mijn leeftijd, die een gezamenlijke reis maakten om hun projecten te bezoeken. Ik dacht er gezellig bij te gaan zitten, maar zo werkt dat dus niet; het was niet-uitnodigend. Ik dacht ze een plezier te doen door aan te bieden om via onze lokale directeur een afspraak te maken met de minister van Gezondheidszorg in Nepal. Maar nee, hun

agenda was te vol, er was geen tijd voor.’

Sara Kinsbergen schudt lachend haar hoofd: ‘Moet je nagaan: Betteke ziet er heel representatief uit en draagt geen linnen tasje. Ze kent de wereld van de internationale samenwerking en heeft een kantoor en een behoorlijk budget. De gemiddelde particuliere-initiatiefnemer is tussen de 65 en 75 jaar, gekleed in een wollen trui, praat vol vuur over zijn of haar organisatie en werkt met 25.000 tot 55.000 euro per jaar. Meteen denken professionals dat zo’n organisatie niets voorstelt. Diegene praat inderdaad niet over de concepten zoals wij die kennen, maar dat betekent niet dat hij of zij flutwerk aan het opzetten is.

‘Particuliere-initiatiefnemers gebruiken doorgaans geen termen als *theory of change* en *advocacy and lobby*, maar een deel van hen is daar in de praktijk wel dagelijks mee bezig – door de lokale bevolking aan te moedigen, door de lokale overheid te wijzen op beloften die ze – zeg – over investeringen in onderwijs heeft gedaan. Dan denk ik: als je nu eens goed naar ze luistert en door die kleinschaligheid en vrijwilligheid heen durft te kijken, zie je wat voor moois er wordt opgebouwd.’

Wat kunnen grote organisaties ter plekke aan het PI hebben?

Kinsbergen: ‘Het PI is kennis, netwerk, toegang. Als je er oog voor hebt en openstaat voor wat je voor elkaar kunt betekenen, dan is één plus één drie. Je moet alleen het lef hebben om door dat andere uiterlijk heen te kijken.’

De Gaay Fortman illustreert dat met het voorbeeld van de aardbeving in Nepal in 2015: ‘Toen waren er veel particuliere initiatieven die meteen konden handelen en in dorpen hulp konden bieden, omdat ze daar al ingebed waren. Karuna Nepal is ook meteen in actie gekomen. Wij werken al heel lang in een van de districten die het hardst waren getroffen en kennen daar alle dorpsleiders. Ik vond het voor de hand liggend dat Karuna Nepal de uitvoerende organisatie zou worden voor de noodhulp in dat gebied voor de eerste paar maanden, maar dat kon niet.

‘De organisaties van Giro555 hebben lokale partners met wie ze per se willen werken of vliegen hun eigen mensen in, die nog nooit in het land zijn geweest. Ten slotte werden wij gevraagd via het Liliane Fonds – dat een gastlidmaatschap had bij Giro555 – om wat uitvoerend werk te doen. Een jaar na de aardbeving was het heel belangrijk dat aan de Nederlandse bevolking een goede rapportage werd gegeven van de effectiviteit van de hulp. Er waren toen nog weinig aansprekende voorbeelden om te laten zien, maar onder meer hadden wij een vrouw in een rolstoel – die was getroffen door de aardbeving – een bedrag van honderd euro gegeven om een bedrijfje te beginnen. Ze verwelkomde mensen met bloemen op het vliegveld en daar verdiende ze haar geld mee.

‘Dat is toen in de rapportage in beeld gekomen als een van de succesverhalen van Giro555. Het is exact de kracht van het PI: met een klein beetje geld kun je veel effect sorteren. Wat honderd euro wel niet vermag.’

‘Hier draait het om!’ roept Kinsbergen uit. ‘Niet dat het PI gefinancierd moet worden door grote ontwikkelingsorganisaties – die Pl’s vinden hun geld wel, want er zijn veel vermogensfondsen met een rotsvast vertrouwen in deze spelers. Het draait om de kracht die ze ter plekke hebben. Pl’s zitten vaak lange tijd op dezelfde plaats en veel bouwden er een enorm netwerk op, zoals Karuna laat zien. Binnen de lokale overheid, met ziekenhuizen, scholen, de lokale bevolking. Daartoe kun je als grote organisatie toegang krijgen.’

‘Nodig de Pl’s uit. Zet er vijf stoelen bij in de zaal en één achter de spreektafel’

Hoe zou die samenwerking eruitzien?

Kinsbergen: ‘Het begint met de ontmoeting. Nodig particuliere initiatieven uit op bijeenkomsten die je organiseert, zet ze als spreker aan de gesprekstafel. Heb je een themadag over water? Nodig dan een aantal Pl’s uit met goede resultaten op het terrein van water, sanitatie en hygiëne. En blijf naar ze luisteren, ook als ze niet in jargotaal spreken en er anders uitzien. Het feit dat je de juiste terminologie gebruikt, zegt niets over de kwaliteit van je werk. Als een PI een Ghanadag organiseert: ga als Ghanaspecialist van een grote organisatie erheen. Kijk wat je van elkaar kunt leren. Heb het lef en ga de brug over. Het gaat om kleine gebaren.’

Maar moet de liefde niet van twee kanten komen? Veel Pl’s zetten zich nadrukkelijk af tegen grote organisaties en wakkeren vooroordelen juist aan, zoals dat veel geld aan de strijkstok zou blijven hangen?

Kinsbergen: ‘Er is een groep Pl’s die er geen interesse in heeft, ja, maar een deel heeft dat wel. Die interesse kan subtiel zijn: “Hé, waarom worden wij niet uitgenodigd voor die bijeenkomst over de duurzame doelen? Wij proberen ons werk namelijk daarbinnen in

Feiten en cijfers

Wat is een PI?

PI staat voor particulier initiatief. Sara Kinsbergen hanteert in haar proefschrift deze criteria voor een PI:

- Ontwikkelingssamenwerking is het hoofddoel.
 - Je bent kleinschalig: minder dan twintig kernleden
- dan een miljoen euro per jaar.

- Het werk is meestal vrijwillig: minder dan twintig procent van de kernleden krijgt een vergoeding voor de werkzaamheden.
- Je krijgt geen directe financiering van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Is het PI ook verenigd?

Ja, het PI heeft een eigen branchevereniging – Partin genaamd – die zijn belangen vertegenwoordigt en 315 lidorganisaties telt.

Hoe zit het met financiële ondersteuning van het PI door grote ontwikkelingsorganisaties?

In het verleden gebeurde dat ruimhartig. Een aantal organisaties had speciale loketten waar het PI kon aankloppen: Plan Nederland, Hivos, Simavi, Oxfam Novib, Aqua for All, Cordaid, Impulsis (Icco, Kerk in Actie en Edukans samen), NCDO en Wilde Ganzen. Ook was er inhoudelijke ondersteuning vanuit de regionale Centra voor Ontwikkelings-samenwerking. Nu krijgt het PI alleen nog ondersteuning vanuit Wilde Ganzen, Stichting Bisschoppelijke Vastenactie en Edukans. Deze teruglopende inkomsten worden gecompenseerd door particuliere donaties (zie in de tijdlijn het laatste onderzoek van Kinsbergen) en vermogensfondsen.

Tijdslijn van het PI

2005

Masterscriptie van Madelief Brok en Hinde Bouzoubaa (Radboud Universiteit). Hieruit komt naar voren dat er naar schatting 6.400 PI's in Nederland zijn. Naar dit aantal wordt nog steeds verwezen. Uit later onderzoek van de NCDO-barometer blijkt dat vier procent van de volwassen Nederlandse bevolking op de een of andere wijze betrokken is bij een PI.

2007

Onderzoek van Lau Schulpen (Radboud Universiteit) naar PI's in Ghana en Malawi. Dit onderzoek plaatst voor het eerst kritische kanttekeningen bij de werkwijze van het PI. Volgens Schulpen werken ze vaak in *splendid isolation* en is de contextanalyse vaak beperkt. Het onderzoek haalt met de kop *Kuife in ontwikkelingsland* de voorpagina van *Trouw*. Naar aanleiding van het onder-

zoek komen er trainingen om het werk van het PI te professionaliseren.

2008-'14

Promotieonderzoek *Behind the Pictures: Understanding Private Development Initiatives* van Sara Kinsbergen (Radboud Universiteit). Het PI in Nederland in kaart gebracht, gebaseerd op kwantitatief onderzoek onder negenhonderd PI's. Hieruit komt voor het eerst een profielschets van de particuliere-initiatiefnemer en het PI naar voren: vijftig-plus, hoogopgeleid, vier kernleden per stichting en een omzet van vijftigduizend euro per jaar. Ook doet Kinsbergen kwalitatief onderzoek in Kenia en Indonesië.

2015

Duurzaamheidsonderzoek onder PI's in Ghana, Kenia, India en Zuid-Afrika. Kinsbergen voert dit onderzoek uit in

opdracht van Wilde Ganzen. Van de 93 bezochte projecten blijkt 78 procent van de behaalde output, zoals scholen en ziekenhuizen, na tien jaar nog te bestaan. Ook blijkt uit het onderzoek dat het aanpakken van grondoorzaken wel wordt geambieerd door een deel van de PI's, maar niet vanzelfsprekend is.

2017

Coming of Age of Private Development Initiatives. Nieuw onderzoek door Kinsbergen, wederom in opdracht van Wilde Ganzen. Van de negenhonderd PI's die Kinsbergen in 2008 onderzocht, blijkt 75 procent nog te bestaan. Het PI is zo sterk als steen. Het aantal donaties van Nederlandse huishoudens aan het PI is de afgelopen twee jaar met twintig procent gestegen, terwijl de donaties aan professionele ontwikkelingsorganisaties de afgelopen twee jaar met tien procent stegen.

te kaderen." Nodig ze uit, geef ze toegang tot de dagen die je toch al organiseert. Zet er vijf stoelen bij in de zaal en één achter de spreektafel.'

Zo kunnen ook vooroordelen vanuit het PI richting de professionele ontwikkelingssector verminderd worden, voegt Kinsbergen toe. 'Want die bestaan wel degelijk, als wrang gevoel. Ik denk soms als ik PI's hoor praten: ga eens bij Oxfam Novib kijken en je zult zien dat daar ook mensen werken met hart voor de zaak, die grote salarissen verdienen en die contact onderhouden met de doelgroep. Ook die stereotype beelden bij particuliere initiatieven mogen doorgeprikt worden. Maar daarvoor is eerst wederzijdse openheid nodig.'

Betteke de Gaay Fortman kent een positief voorbeeld: 'Een organisatie als Woord en Daad toont een open houding richting het PI, dat uiteindelijk zal renderen. Ik ben een tijd bestuurslid geweest van de Well Foundation, die actief was in Noord-Ethiopië. De oprichter werd erg ziek en is later overleden. Tijdens dat ziekteproces wisten zowel de oprichter als het bestuur dat het moeilijk zou zijn om wat we in Ethiopië hadden opgebouwd voort te zetten en dat het erop of eronder was. Toen vroegen we Woord en Daad of we de projecten niet bij hen konden onderbrengen, ook om een professionaliseringslag te maken.

'We waren volstrekt welkom en dat overdrachtsproces is ontzettend soepel verlopen. Niet in de laatste plaats omdat Jan Lock, de directeur van Woord en Daad, ook richting de oprichter en zijn vrouw heel respectvol is geweest en goed keek of de projecten van toegevoegde waarde waren voor Woord en Daad. Hij deed daadwerkelijk aan *due diligence* voordat hij de beslissing nam – die positief

uitpakte. Dit vind ik een open houding, zoals die zou moeten zijn. Er kan niets uitkomen en je kunt besluiten niet met elkaar in zee te gaan, maar het getuigt van respect – en ik weet zeker dat er in het veld van de particuliere initiatieven meer van dit soort pareltjes zitten.'

Er is ook een andere reden om contacten aan te gaan. De ontwikkelingssector worstelt met zijn draagvlak in de Nederlandse samenleving en organisaties blijken nauwelijks in staat om hun donateurs te mobiliseren om samen in actie te komen tegen bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking of om campagne te voeren voor urgente maatschappelijke problemen, zoals de migratiecrisis. Het PI zou een bijdrage van belang kunnen leveren aan een krachtige beweging voor mondiale samenwerking in Nederland.

Hier zijn zeshonderdduizend mensen betrokken bij een kleinschalig ontwikkelingsproject en aangezien via ieder van hen zeker twee of drie anderen ook direct worden bereikt, spreek je over een enorm aantal Nederlanders. Dat is een slapend en onzichtbaar draagvlak dat door de professionele ontwikkelingssector over het hoofd wordt gezien en alleen maar wakker gekust hoeft te worden om een beweging vóór ontwikkelingssamenwerking in de samenleving te vormen. Het PI kan bovendien dat draagvlak creëren op plekken die de minister zelf nooit bereikt, hoe mooi haar resultatenrapportages ook zijn.

Betteke de Gaay Fortman knikt: 'Er zijn niet alleen politieke redenen; de professionele ontwikkelingssector is echt vastgelopen. Uit het onderzoek van Sara blijkt dat het draagvlak voor het PI nog

altijd toeneemt. Dat is opvallend en spreekt voor zichzelf. Misschien is dat afkalvende draagvlak voor de ontwikkelingssector een stimulans tot een reveil, want daarbinnen móet iets gebeuren. De creativiteit is door de jaren heen afgenomen, omdat de subsidie lange tijd een gegeven was – niemand hoefde zichzelf opnieuw uit te vinden. Terwijl het PI met weinig middelen zo veel mogelijk moet zien te bereiken, effectief moet zijn in het veld, want dat beetje geld is vlug op. Daarvan valt te leren.'

Kinsbergen vult aan: 'Tien jaar terug hadden de grote organisaties bijna allemaal een loket waarvandaan ze aanvragen vanuit het PI financierden, vanuit de gedachte dat ze via het PI naast het draagvlak voor internationale samenwerking in het algemeen ook het draagvlak voor hun eigen organisatie konden vergroten. Het Nederlandse publiek zou dan horen dat Icco of Cordaid het project had ondersteund, wat wellicht een paar donateurs opleverde. Ik vond dat altijd een bizar verhaal, een vreemd huwelijk tussen het PI en de gevestigde orde: ze hadden elkaar nodig om uiteenlopende redenen. Toen volgden de besparingen op ontwikkelingssamenwerking en kwam de aap uit de mouw. De loketten voor het PI werden een voor een gesloten. Maar het PI bleek veerkrachtig en wist andere fondsen aan te boren.

'Nu denk ik dat we in een tijd zijn aanbeland waarin het voor grote organisaties erg belangrijk is om de burger weer op te zoeken. Het PI heeft toegang tot die burger, dat moeten we erkennen. Alleen moeten we niet weer in dat vreemde huwelijk verzand raken: ik heb jouw geld nodig voor mijn waterput en jij geeft het mij omwille van het draagvlak. Het werkt niet als je vanwege verschillende doelen elkaar het ja-woord geeft.'

‘Veel mensen geloven wèl in hun buurman die een project in Afrika of Nepal van de grond trekt’

Sara Kinsbergen kijkt graag naar België, haar geboorteland. 'Als je ziet hoe de Vlaamse koepelorganisatie II.II.II samenwerkt met de "vierde pijler", zoals het PI daar heet... dat is fantastisch. Namens de Belgische ontwikkelingssamenwerking voert II.II.II campagnes en roept de vierde pijler op om mee te doen. Nu is er een campagne gaande over de grondoorzaken van migratie, om dat vraagstuk uit te leggen aan het grote publiek in Vlaanderen, en II.II.II nodigt nadrukkelijk de vierde pijler uit om mee te doen als volwaardig partner: "We gaan voor hetzelfde doel!"

'Dan denk ik: geweldig, II.II.II neemt die mensen serieus en benut hun potentieel, in dit geval de toegang tot het Vlaamse publiek. Dat zie ik hier in Nederland helaas nog niet gebeuren. Dat is een gemiste kans.'

De Gaay Fortman: 'Inderdaad, omdat veel mensen wèl geloven

in hun buurman of kennis die een project in Afrika of Nepal van de grond trekt. Kleine organisaties bieden zo de kans bij uitstek om in deze tijd van polarisatie respect te creëren voor andere inzichten en culturen. Wat zijn die onderliggende redenen voor migratie, hoe komt het dat mensen wegtrekken en hier willen wonen en werken? Veel PI's zijn actief in landen waar dit migratieprobleem speelt en kennen de situatie en de mensen ter plekke. Dat is een enorm verborgen potentieel, ja, van Nederlandse burgers met een persoonlijke binding met een gebied.'

Kinsbergen komt tot slot nog één keer terug op haar stokpaardje: 'Het begint met de kennismaking! Ik denk dan: wauw, hier kan een liefdeshuwelijk in plaats van een gearrangeerd huwelijk uit voortvloeien. Dat zou supertof zijn.' ●

Paspoort Sara Kinsbergen

Geboortedatum: 19 juni 1982

Geboorteland: België, vanaf 2003 wonend in Nederland

Opleiding: maatschappelijk werk aan de Karel de Grote Hogeschool in Antwerpen, 2000-'03; culturele antropologie en ontwikkelingsstudies aan de Radboud Universiteit, 2003-'06; *international development studies* aan de Radboud Universiteit, 2006-'07
Werkervaring: promotieonderzoek *Behind the Pictures: Understanding Private Development Initiatives* (Radboud), 2008-'14; coördinator *advanced master in international development* (Radboud), 2014-heden; postdoctoraal onderzoek naar particuliere initiatieven (Radboud), 2014-heden
Nevenfuncties: het geven van training, lezingen, adviezen aan uiteenlopende spelers in de wereld van internationale samenwerking

Paspoort Betteke de Gaay Fortman

Geboortedatum: 3 oktober 1963

Geboorteland: Nederland. Tussen 1967 en '71 in Zambia gewoond

Opleiding: Spaanse taal en letterkunde aan de Universiteit Utrecht, 1982-'87. Specialisatie: Latijns-Amerikaanse literatuur, cultuur en geschiedenis
Werkervaring: medeoprichter en mede-eigenaar van Servicio, bureau voor Spaanstalige dienstverlening, 1987-2006; directeur De Waal Foundation, 2001-'07; directeur Karuna Foundation, 2007-heden
Nevenfuncties: bestuurslid bij Plastic Soup Foundation en de Dutch Coalition on Disability and Development

